

M E D E D E L I N G E N
van de Stichting
Familie Vis van Zaandijk

Nummer 9, december 1980
Redactie: Jacob Vis JCz
Dirk Vis

Adres: Lagedijk 120, 1544 BK Zaandijk

D E E E L C O M . V I S C O L L E C T I E

'Soms blader ik wel eens in oude veilingcatalogi. Soms zeg ik, want ik doe dat niet al te vaak. Het stemt mij namelijk een beetje droevig, als ik zie wat een ongelooflijk aanbod er in vroeger jaren op de internationale, maar ook op onze Nederlandse veilingen was.'

'Heeft het vandaag de dag nog wel zin, denk ik dan, om aan de opbouw van een collectie te beginnen, de topstukken komen niet meer aan de markt, of zijn nagenoeg onbetaalbaar. Had ik vijftig jaar eerder geleefd, ik had het wel geweten ...'

Aldus luidt de verzuchting waarmee de schrijver van de bijlage van het tijdschrift 'Antiek', 15de jaargang no.2, zijn beschouwing begint over de hedendaagse veilingprijzen van uitzonderlijke Nederlandse tegels.

Deze auteur zou wel graag vijftig jaar vroeger geleefd hebben, toen het nog mogelijk was voor particulieren tegen betaalbare prijzen een collectie aan te leggen. Maar de lezers van VIS A SAANDYK (blz.273 vlg.) weten dat de wereldbekende tegelverzamelaar Eelco M. Vis een halve eeuw geleden ook bittere ontgochelungen heeft moeten boeken toen bleek hoe teleurstellend de veiling van zijn unieke collectie verliep.

'... wat te denken (aldus vervolgt 'Antiek') van de tegelverzameling die op 9 november 1927 werd geveild door de American Art ASSOCIATION Inc. onder de titel: Dutch Tiles of the XV-XVIII Century, en die als het ware een schoolvoorbeeld was van een collectie, waarin de hele geschiedenis van de Nederlandse tegel zich weerspiegelde. Alle daar aanwezige tegels waren bijeengebracht door Eelco M. Vis, een man die het geluk had te leven in een tijd, dat de verzamelaars ... nog collecties konden samenstellen, die uitsluitend schenen te bestaan uit kwalitatieve en artistieke hoogtepunten.'

'... Het was de Amerikaan F.P.Garvan, die hiervan gebruik maakte. Na de veiling

van de Eelco M. Vis collectie, kocht hij een groot aantal tegels en in het daarop volgende jaar verwierf hij er nog meer ...' 'Na zijn overlijden werd deze verzameling beheerd door zijn weduwe, Mrs.Mabel Brady Garvan, die in 1978 een aantal tegels schonk aan een tweetal Amerikaanse instituten, te weten het Philadelphia Maritime Museum en het Philadelphia Museum of Art. Een ander deel van de verzameling is echter inmiddels weer 'thuis'. Het veilingbedrijf Christie's mocht een gedeelte van de collectie Nederlands aardewerk, waaronder zeer veel tegels uit de vroegere verzameling Eelco M. Vis, op verzoek van de erven van Mrs. Mabel Brady Garvan, in Amsterdam onder de hamer brengen.'

'Op 11 juni jongstleden (1980) was het dan zover. In het Sonesta Hotel, aan het Kattegat te Amsterdam, konden tegelverzamelaars en handelaren hun hart op en hun beurs leeghalen. Het lijkt mij aardig, om een aantal van de oorspronkelijke Eelco M. Vis tegels voor U te noteren, waardoor U een goed beeld krijgt van de veilingprijzen voor uitzonderlijke Nederlandse tegels ...'

Uit de opsomming in 'Antiek' nemen we hier verkort over wat ons treft. Er blijkt uit dat sommige tegels meer moeten hebben opgebracht nù, dan de hele Vis-collectie in 1927...

Lot 115, zestien met een soldaat	1400 gld
Lot 125, satan met toorts	2400 ,,
Lot 161, zestien 'Haarlemmers'	1800 ,,
Lot 166, bloeiende plant	1800 ,,
Lot 215, kwadraattegel met tak vruchten	1900 ,,
Lot 228, acht vierpastegels etc.	550 ,,
Lot 238, druiventrossen-granaatapp.	700 ,,
Lot 239, Arion op een dolfijn	12000 ,,
Lot 240, meerman met monsterpoten	7500 ,,

Als we deze prijzen zien, stemt dat tot nadenken. Onze informant benijdt de mensen die vijftig jaar geleden leefden. Maar omgekeerd zou Eelco M. Vis waarschijnlijk gewild hebben dat hij nu kon beleven hoe zijn met zoveel zorg verzamelde collectie en waarvan hij zelf weinig genoeg beleefde, nu naar waarde wordt geschat.

E E N I N T E R E S S A N T S T E L
B I J O U T E R I E Ë N

Mevrouw A. C. M. Avis - Vis te Zwolle heeft aan onze stichting Familie Vis van Zaandijk een collectie sieraden geschonken die eens het bezit is geweest van haar overgrootmoeder mevrouw Maartje Kuyper - Vis, de vrouw aan wier veelbewogen levensverhaal uitvoerig aandacht is geschonken in onze familiekronek (VIS A SAANDYK blz. 188 t/m 202).

Het spreekt vanzelf dat dit geschenk in grote dank werd aanvaard. De sieraden zijn niet alleen merkwaardig door hun eigenaardig karakter en grote verfijning maar ook door de typische betekenis voor de geschiedenis van het gezin Kuyper-Vis.

Elk van het zestal gouden damessieraden wordt gevormd door een ovaal of rond tafreeltje van gecomponeerd 'haarwerk', omgeven door een krans van apart gevatte stenen ('granaten'), variërend van een aantal van 10 stuks rondom de kleinste voorwerpen, 13 stuks bij de middelgrote groep en 19 resp. 20 bij de twee grootste stukken.

De sieraden bevinden zich voor een deel in een fraai rood lederen étui met gouden opdruk, voor een ander deel in een doosje van de 'Zaanlandsche Zilver-smederij G. Schoorl'. Het étui bood oorspronkelijk plaats aan vijf van de zes sieraden in hun aanvankelijke vorm. Die vorm is namelijk gewijzigd doordat men van twee - elk tweedelige - oorhangers heeft gemaakt een broche, een ring en een (das)speld. Deze nieuwe maaksels konden in het étui geen plaats vinden, evenmin als een grotere ring van iets ouder datum.

Bij deze objecten bevindt zich een brief met op de envelop, in het handschrift van Martha M. Vis: 'bij een stel bijoutherieën in bezit van Borie Vis.' De inhoud van het eerste deel van de brief laten we hier volgen:

' Bij het stel bijoutherieën wat toebehoord heeft aan Maartje Kuyper-Vis te Zaandijk (later te Goor). Haar man, Cornelis Kuyper, van Wormer, was grondeigenaar te Zaandijk, koopman en verffabrikant; hij werkte met verscheiden molens. Hij deed die zaken over aan bedienden en kocht weverijen te Nijverdal en Goor, 1 jaar vóór zijn dood. Tijdens werkeloosheid in de Belgische onlusten liet hij 't z.g.n. Grootte Huis bouwen te Zaandijk en bewoonde dit met zijn gezin. (Later bewoond door Jacob Latensteyn). Na zijn dood in 1845 vertrok de weduwe

met haar 3 kinderen naar Goor (Zie het Stamboek blz. 106-110). Deze Maartje Kuyper-Vis bezat een stel bijoutherieën waar h a a r verwerkt was van haar man, en haar 3 overleden kinderen. Hun namen waren: (etc. etc.)

(Ondertekend) M.M.Vis

Apeldoorn 1927.'

Martha's beschrijving nemen we hier niet over, om verwarring te voorkomen. Die beschrijving is namelijk niet geheel juist en evenmin volledig. De collectie bestaat uit:

1. een ovale broche (42 bij 27 mm); deze bevat, behalve de allerfijnste decoratieve haar-compositie ook de letters C.K., ongetwijfeld duidend op de echtgenoot Cornelis Kuyper, en bovendien nog zes andere initialen, aan de periferie geplaatst, maar zó miniem klein dat ze zonder vergrootglas volkomen onopgemerkt blijven en dan ook aan de aandacht van Martha Vis zijn ontsnapt. Het zijn, van links naar rechts, de letters K, J, CM, C, A en C. Dit zijn dus alle zes kinderen van Maartje Vis, zowel de jong gestorvenen als het drietal dat in leven bleef. (Klaas, Jacob, Clasina Maria, Cornelis, Aaltje, Cornelis).
2. een rond medaillon met de letters CK, AK en CK in een kransje van weer onvoorstelbaar fijn gewerkte roosjes in reliëf, alle drie droevig in de stengel geknakt
3. een broche, samengesteld uit de twee grootste delen van een stel oorhangers. De beide ronde haarstukjes, ook weer omgeven door een krans van granaten en elk 10 bij 12 mm in doorsnee, vertonen grafmonumentjes en bovendien, behalve de letters CK en AK, nog zowel de geboorte als de sterfdata van deze kindertjes, ook weer zó klein dat het zonder vergrootglas absoluut onleesbaar is.
- 4 en 5 bestaan uit een krans van 10 granaatjes waarbinnen zeer kleine haar-tafreeltjes, minieme romantische landschapjes, elk 6 bij 7½ mm. Dit zijn de kleinste delen van hetzelfde stel oorhangers, het ene omgevormd tot een ringetje, het ander tot een dasspeld.
6. Een forse gouden ring met, op het tafreel gevormd van haar, voorstellende een sarcophaag, waarop een doodskop, in een landschap met palm, op het monument de initialen CK- ob 19 Ap 30. Dat is Claas Kuyper en diens sterfdatum 19 april 1830. Deze Claas Kuyper was de schoonvader van Maartje Vis. Deze ring moet wel oorspronkelijk hebben toebehoord aan Grietje Haremaker, met wie Claas Kuyper als weduwnaar van Clasina Maria Kous Bos in tweede hu-

lijk was getrouwd. Kuyper was Grietje Harremakers derde echtgenoot en haar overlijden op 17 april 1854 was aanleiding tot de samenstelling van de bekende familie-lijst door J. Spekham Duyvis, omdat Grietjes nalatenschap onder een zeer groot aantal erfgenamen moest worden verdeeld. Zij zelf was kinderloos. Haar echtgenoten waren achtereenvolgens Cornelis Cz. Honigh, Klaas Adriaansz. Honigh en Claas Kuyper. Tot omstreeks 1650 gaat de familielijst terug in de genealogie Honig(h) om de verwantschap tussen erflaatster en erfgenamen aan te tonen.

Het is merkwaardig dat nu een persoonlijke herinnering aan de figuur van deze haast legendarische 'peet Grietje' in de vorm van deze forse gouden ring aan het daglicht komt.

Claas Cornelisz. Kuyper, wiens initialen - en ook zijn haar! - in de grote ring zijn bewaard is geboren in 1775. Zijn kleinzoon, in de familie Jacob Vis Pz. nog in herinnering als 'Oom Klaas Kuyper', stierf hoogbejaard in 1915. Diens initialen en naar we moeten aannemen ook zijn haar, zijn verwerkt in de grote broche. Dus deze fragile sieraden bergen 140 jaar familie-geschiedenis in zich. Het komt ons voor dat Maartje Kuyper-Vis deze grote broche draagt op het lithografie-portret dat in 1855, dus na haar dood, is vervaardigd naar een originele foto of daguerrotype (VIS A SAANDYK blz.199). Van deze litho bestaan voorzover mij bekend nog twee exemplaren.

We willen er niet aan twifelen dat het haar, verwerkt in deze sieraden, inderdaad afkomstig was van de dierbaren wier naamletters erbij worden vermeld. Dat was ook wel eens anders. Dat vertelde Neeltje Mulder, weduwe Jacob Honig Jsz. Jr. in haar jeugdherrinneringen ('Uit den goeden ouden tijd', 1912):

'Iedere maand (dat is omstreeks 1840) kwam er een kapper uit Amsterdam, Leopold geheten, die bij abonnement oud en jong het haar knipte, pommade en cosmetiek verkocht, benevens toeren voor dames bij de muts, daar het haar kort werd afgeknipt om netjes de kap te kunnen zetten. Voor de heeren, die daar behoefte aan hadden, bezorgde hij een pruik. Geëngageerden bestelden bij hem souvenirs met haarversierselen voor ringen, doekspelden, armbanden, slootjes enz. Bij sterfgeval kon men eene bestelling opgeven voor schilderijtjes, medaillons enz., waarop een treurwilg, graftombe enz., maar niet altijd bleek de kleur van het haar conform aan dat der

overledene.

Was blond bruin, of bruin blond verwisseld, dan lag de oorzaak in de bewerking, maar men kon g e r u s t wezen, dat de leverantie w a s van het afgeknipte haar van den overledene...'

- - - - -

L A G E D I J K 1 2 6

Z A A N D I J K

Al geruime tijd biedt de Makelaarsbeurs Zaanstreek te koop aan het fabriekspand Lagedijk 126 te Zaandijk, kadastraal Sectie A nr.2671, groot 8.40 aren, d.w.z een grondoppervlakte van 840 m². 'Het betreft een zeer goed onderhouden kantoorruimte, magazijn en een ruim parkeer terrein. 'Het pand bezit een Zaanerf met uniek uitzicht op de Zaanse Schans, en heeft ruime parkeergelegenheid op eigen terrein.' De koopsom is 800.000 gld.k.k.

Zoals bekend betreft het hier het voormalige kantoorgebouw en erf van de ook al voormalige firma Jacob Vis Pz., gebouwd in 1873. Het is al meer dan een eeuw geleden dat het huis werd gesloopt, staande op de plek van dit kantoorgebouw, waar niet minder dan vijf generaties Vis hadden gewoond. Het erf is een van de zeer weinigen die nog de oorspronkelijke breedte hebben van de percelen zoals die in de 17de eeuw zijn bebouwd. Van het oorspronkelijke huis bezitten we eigenlijk geen behoorlijke afbeelding. Tegenover blz.116 van het Stamboek Vis uit 1899 zien we wel op de foto van Breebaart uit 1869 een gedeelte van de voorgevel met drie grote ramen en het hek langs de grote bleek of voortuin. VIS A SAANDYK blz. 109 biedt een foto van de achtergevel, maar grotendeels bedekt door de roze beuk; wel komt daarop duidelijk uit het in vroeg 19de eeuwse stijl opgetrokken bijgebouw.

Vermoedelijk woonde Jan Jansz. Vis al vanaf zijn huwelijk in 1683 op deze plek. Het toen waarschijnlijk nieuw gebouwde huis werd het troetelkind van hem en zijn vrouw Marytje Baes. Als zijn weduwe op 6 februari 1711 haar testament maakt, is dat huis een pre-legaat aan haar enige zoon Dirk, de latere burgemeester. Dirk krijgt daarbij de vermaring van zijn moeder mee om behoorlijk voor het huis te zorgen, het goed te onderhouden en er voor te waken dat het niet vervalft... Zijn zusters, voorzover onmondig en ongetrouwd, zullen bij hem mogen inwonen. In 1723 wordt het huis gewaardeerd op 1400 gld, nu op 800.000...

- - - - -

DE BRIEVEN VAN GERARD
ADRIAAN VIS

Hieronder willen we nog eens Gerard A. Vis aan het woord laten in een brief vanuit Amsterdam naar zijn moeder in Arnhem. Deze brief is niet minder informatief over de verhouding binnen de familie dan die in een vorig nummer (blz. 61 vlg.)

De brief is gedateerd Mei 1906, Haarlemmerdijk 17 te Amsterdam:

'... Gelijk we afspraken zou ik U schrijven na gepasseerde zondag, mijn bezoek te Zaandijk ...' Zondagmorgen dan vertrok ik met mooi weer en slechte zin naar de Zaan om voor 't laatst nog eens te probeeren door opheldering wat mildere gezindheid te doen ontstaan. - Alsof 't zoo wezen moest loop ik juist op het kruispunt van Guispad en de dorpsstraat Oom Ko tegen 't lijf die een morgenwandeling ging doen met een zekerer heer Honing van de Koog. - We kwamen aan de praat en liepen ongemerkt redeneerend over allerlei onbelangrijke zaken naar Zaandam.

'Oom Ko scheen zijn ingenomen standpunt te blijven vasthouden, hij sprak toen het mij gelukte nogal op goede manier met de zekere heer Honing aan de praat te raken, zeer gezellig mee, doch overigens geen amicaliteit. We kochten een potje bier elk voor zijn eigen dubbeltje, spoorden van Zaandam naar Zaandijk terug elk voor zijn eigen geld, we rookten onze sigaren elk uit zijn eigen koker. Op den terugweg van den trein kwamen we langs het huis van Mr Oly wandelend, over het onderwerp aan de gang door Oom Ko's opmerking: 'Oly heeft zijn huis ook verkocht.' De afstand Oly-tante Ma was echter te kort om veel er over te kunnen spreken zodat ik dan ook zeide bij huis gekomen: 'we komen er straks nog wel op terug.'

Gedurende de koffie en borreltijd werd natuurlijk over de nietswaardigste dingen gesproken, tante Aal speelde maar 't goeie schaap om stof tot afleiding te geven, soms tot 't belachelijkste toe; tante Ma behield haar gereserveerdheid. Tegen 2 uur moest natuurlijk aan dat spelletje een eind komen, tante Aal zeide van eten, hoe dat ging. - 't Begon mij te vervelen en 'k nam dan ook de beleefdheid die ik - bij een vreemde op bezoek zijnde aangenomen zou hebben - in acht door te zeggen: 'Neemt U met niet kwalijk tante Ma doch ik ben hier voor vandaag eigenlijk een ongenooide gast, ik ga dus aanstonds weer naar Amsterdam terug.' Dat werkte het tegengestelde uit van wat ik dacht.

Tante Aal zei direct: 'wel neen, je kunt bij ons eten'; daardoor ontstond - wat spul toch - de bekende naijver tusschen de beide tantes en tante Ma zei: 'Neen, hij blijft hier.' -

't Was wel geen feestdinée, doch ik had zooveel gewonnen kans te krijgen Oom Ko en tante Ma alleen te spreken. Dit ging dan nu natuurlijk ook zeer gemakkelijk. Bij 't dessert zeide ik ronduit ons gesprek van hedenmorgen eens te willen hervatten en eens een uitleg te geven van de omstandigheden in October-November waardoor onze verhouding, zooals ik zeer goed gemerkt had, geheel veranderd was.

Beide zwegen. - Ik vervolgde: 't Gaat zeer gemakkelijk iemand iets af te raden met hooge woorden als men overal buiten is, doch voor de persoon die er vóór staat, wiens eenige toevlucht na zijn laatste nota aan de Hollandsche Spoor een vereeniging met Mr. Oly was, was dit heel wat anders; wist U wel dat ik na herhaalde weigering naar Winterswijk moest gaan en wat dit inhield voor mij die reeds 10 jaar in Doetinchem geweest was.

Tante Ma: 'Van Winterswijk weten we, dat heeft je Moeder ons geschreven.'

Oom Ko: 'Dat is tot daar aan toe, maar je hebt mijn advies van Oly partijdig genoemd en dát was beslist onwaar.'

Duidt U mij niet ten kwade, doch we weten toch allemaal wel Oom Ko, dat U reeds jarenlang tegen Mr Oly was, niet alleen nog geen vriend, maar ook niet van de partij; is U meer liberaal, hij was eenigszins socialistisch.

Tante Ma: 'Dat's waar, je was nu juist geen vriend van Oly.'

Oom Ko: 'Doet er niet toe, ik was niet partijdig. Wat ik zei was waar.'

Wie precies de waarheid wist en zeide, kon ik die voor 't geval van beslissen stond niet weten, in ieder geval moest ik iets risqueren en vergeet U niet, dat ik behalve het Uwe nog drie adviezen had van personen, één zelfs familie die ons zoowel als Oly zeer goed kenden en deze eensluidend gunstig waren. Als men dan, zooals ik toch gedaan heb, wikt en weegt en de raadgevingen na leest komt men dan niet tot de gemakkelijke gevolgtrekking, waar uw oordeel precies tegenover dat van drie anderen stond, 't advies van Oom Ko is partijdig, bekend als mij ook nog was en trouwens ons allen dat U Oly niet gezind was?

Oom Ko: 'Die anderen wisten het niet zoo, die kennen dat soort zaken doen niet; ik stond je 't naaste.'

Maar had U dan willen hebben dat ik omdat U mijn oom zijt, maar direct gezegd

had, diens oordeel is 't ware? Neen Oom Ko, zaken zijn zaken, met familie aangelegenheden heb ik op dat punt geen rekening gehouden. Toen ik op mijn nota van de Holl. Spoor antwoord kreeg naar Amsterdam te zullen gaan, heb ik de beslissing genomen en werkelijk nog met moeite te zien wat het te Amsterdam zou zijn en Mr Oly voorloopig afgeschreven. Was echter het antwoord der Holl.Spoor ontkennend geweest dan had ik beslist en met instemming ook van Moe en allen anderen te Arnhem, met Oly samengegaan.

Oom Ko: 'Van zaken zijn zaken en van je familie dat moet je zelf weten, maar ik heb juist omdat 't jou betrof mij zoo druk gemaakt, ik wist dat Oly niet goed stond; als je zoowel een ander was geweest, had ik na mijn eerste brief aan je, mijn mond gehouden. Enfin, je hebt 't aan de omstandigheden overgelaten en 't is tot je geluk goed afgelopen.'

Hiermede was ons gesprek, zwijgend door tante Ma aangehoord, afgelopen. Oom Ko stond op en ging naar 't kantoor, doch - kwam direct daarna terug met in zijn hand twee sigaren met bandjes, zeggende: 'Wil je dan nu een sigaar rooken?' Deze kiesche wijze van toenadering mocht ik natuurlijk niet afslaan.

De zaak was beter afgelopen en anders dan ik gedacht had. Ten zeerste verwonderde mij de handelwijze, zelfs nu nog, van Oom Ko; hij schijnt met de jaren ook meer voor redeneering vatbaar te worden, zoo halsstarrig als hij anders zijn kan. Tante Ma, hoewel niet onvriendelijk, toonde echter veel minder toenadering, bleef haar standpunt zoo wat volhouden en bedankte mij bij 't heengaan deftig voor mijn bezoek.-Dat is echter minder, die verhouding moet nu zoo langzamerhand maar weer goed of wat beter worden. Tante Ma is toch, om 't eens dichterlijk te zeggen: de reflector van eens anders zonnelicht.

Nu, ik geloof dat die questië thans zoowel in orde is, zoo erg sterk de banden aanhalen doe ik echter niet meer - , m e n k a n o o k a l t e f a m i l i e - z i e k z i j n .

- - - - -

Tot zover Gerard A. Vis in 1906. Later nemen we wat opgewekter correspondentie van hem op, uit de tijd vóór 1914 toen hij als ambtenaar Europa bereisde - alles eerste klasse! - en daarvan intens genoot. Maar ook bovenstaande brief leek ons de moeite waard. Wat was het moeilijk voor een jonge man om van het oude Zaandijk los te komen!

E E N M E R K W A A R D I G E

A C T E

Toen stamvader Jacob Vis op 6 maart 1828 zo onverwacht overleed, viel er plotseling heel veel te regelen vanwege de grote en gecompliceerde nalatenschap.

Een moeilijkheid was niet alleen gelegen in het groot aantal kinderen, maar vooral in de grote leeftijdsverschillen. De meesten van hen waren nog minderjarig. Het aantal notariële en gerechtelijke actes met betrekking tot dit alles is dan ook groot. Daaronder bevindt zich een merkwaardige acte, verleden voor notaris Dirk Donker te Zaandijk en die het opschrift draagt:

A c t e v a n N o t o r i e t e i t .

Voor de notaris verschijnen vier Zaandijkers, met name 'Jacob Kuyper, van bedrijf veldwagter, oud 55 jaar, Willem ten Homberg, kleermaker, oud 51 jaar, Jacob de Verver, binnenvader van het dorpsweeshuis, oud 56 jaar, en Egge Sluijs, schoenmaker, oud 32 jaar' 'dewelke hebben te kennen gegeven dat zij zeer wel weten en ten blijke der waarheid getuigen dat de Heer Jacob Vis, in leven koopman en fabrikteur heeft nagelaten tien kinderen welke allen door hem in huwelijk zijn verwekt bij mejuffrouw Aaltje van Bergen, thans zijn weduwe en welke kinderen zijn genoemd Jan Vis' etc. etc. (volgt de opsomming van alle, toen in leven zijnde kinderen). De acte wordt besloten en bevestigd door de deftige handtekeningen van de notabele veldwachter, de kleermaker, de weesvader en de schoenmaker.

Waarom was deze verklaring nodig? Bij niemand zal toch twijfel hebben bestaan over de samenstelling van het zo algemeen bekende gezin Vis - Van Bergen. Mogelijk was een dergelijke verklaring vereist in de overgangstijd na de invoering van de Burgerlijke Stand door Napoleon in het jaar 1811. De eerste van de kinderen van Jacob Vis die is ingeschreven in de B.S. zal Cornelis Vis zijn geweest (geboren 19 juni 1811). De vijf aan Cornelis vooraf gaande oudere kinderen konden als 'geboortebewijs' zich slechts beroepen op de doopregisters van de Hervormde Kerk te Zaandijk. Misschein was dat niet voldoende en eiste de wet aanvullende getuigenverklaringen. Mogelijk is ook dat hier nog het feit een rol speelde dat één der kinderen, de oudste, geboren is 3 maanden na de huwelijksluiting. Daarop is dan echter de uitdrukking 'in huwelijk verwekt' nauwelijks van toepassing te achten!

- - - - -

A A L T J E V A N B E R G E N

met haar gezin op reis

AD 1 8 0 9

(vervolg)

(We herhalen de laatste alinea van de vorige keer met herstel van een paar fouten)

Van deze wandeling terug gekomen zijnde, vonden wij onze vrouwen aangekleed, om met ons benevens de kinderen en dienstboden, een wandeling na de stad Cleef te doen, zijn(de) $\frac{1}{4}$ uur gaans van de diergaarde bezigtigde het Oude Hof. Waar enige niet veelbeduidende dingen te zien waren, zo men zeide van de tijden der Romeinen.

De kerk was, door de menigte schilderijen welken er zich bevonden bezienswaard. Het grootste gedeelte was uit de kloosters welke zich in dien omtrek hadden bevonden, doch nu waren vernietigd. Verder de stad doorgewandelt en bezigtigd te hebben, dewelke zeer onregelmatig is, en moeilijk te gaan, retourneerde wij na ons logement in de diergaarde en kwamen daar tamelijk vermoeid aan, doordien het zeer warm was. Wij vonden hier toen veel gezelschap, zo uit Cleef als omliggende plaatsen, om smiddags, aan de ordinaire tafel te spijzigen. Wij egter begrepen om onze vrijheid te houden, en hielden de maaltijd in een coupel, aan ene vijver, tevens een fraaij gezicht hebbende op de plaats, en den gemeene rijweg, terwijl dit nog veraangenaamd wierd door muzikanten, welke aldaar met hun muzijk instrumenten gedurig afwisselden en ons diverteerden.

Des namiddags ca. 5 uren vertrokken wij van daar met ons rijtuig door Cleef, Kelle, aan den Ouden Rhijn overgevaren, over Warbeij tot aan den Hogendijk, alwaar wij onze pas moesten vertonen alzo wij hier het Fransche territoir weder verlieten. Verder voeren wij met een schuitje den Rhijn over op Emmerick, terwijl het rijtuig met de pont over kwam, doch het welk zeer langzaam ging doordien het stil was en er een sterken stroom ging.

Intusschen namen wij onzen intrek te Emmerik in de Wijnberg en dronken een kopje thee en reden vervolgens van daar $7\frac{1}{2}$ uur na Elten, waar wij ten 9 uren des avonds arriveerden, ons intrek nemende in het Posthuis op Laag Elten.

Maandag den 11de bezigtigde wij het Franciscaner klooster, woonde de dienst bij, en bezigtigde verder het merkwaar-

digste, wordende wij door een der monnike, dewelke zeer gedienschtig was, begeleid. Egter mogten de vrouwen alleen in de kerk, alwaar zij ons toen opwagten totdat wij alles hadden gezien.

Van daar beklommen wij den Eltenberg. Zagen den diepen put welke men op den berg aantreft. Deszelfs diepten is 258 voeten, wij lieten water putten en het duurde $\frac{1}{4}$ uur eer men water had. Dit water het welke ijskoud is, was zeer verfrissend, doch tevens gevaarlijk in den zomer, waarom het met omzigtigheid moet gebruikt worden.

Verder bezigtigde de abdij en de daar in zijnde kerk en in het huis van den jager ververschte wij ons wat. Hier bevond zig een opgezette roofvogel welke door hem geschoten was in het bosch aldaar. Wij hielden hem voor een arend, doch de eigenaar zeide ons dat hij groter was.

Toen wij wat gerust hadden trokken wij den berg weder af en bezagen nog een nonnen klooster op Laag Elten, doch het welk op twee nawas uitgestorven, dus was hier niet veel te zien allenig enige snuisterijen voor kinderen, welke zij de dames ter verkoop aanboden.

Voorts bezagen wij nog de Roomsche Kerk, en hielden toen den maaltijd waar na wij van daar vertrokken quart voor 4 uren tot Zevenaar. Daar water gegeven, verder door Duiven tot Arnhem, in ons vorig logement, zijnde het toen half zeven uren. Vertoefde dien nacht en volgende morgen aldaar. Ook dineerden wij er nog, en vertrokken toen 'snamiddags na Velp, hebbende wij van den kastelein Aveling bericht gekregen dat hij logement voor ons open had, voor enige dagen.

Intusschen bezigtigde wij de Hofstede Klarenbeek en Angelenstein welke eerste door deszelfs menigvuldige fonteinwerken merkwaardig is. Echter waaren er ettelijke in desorde, door dien een nieuwe eigenaar van de plaats een geheel nieuwe aanleg maakte.

Des Avonds kwamen wij te Velp in het logement bij voornoemde kastel. Aveling, soupeerde dien avond smakelijk, en gingen vervolgens $11\frac{1}{2}$ uur na bed.

Den volgende dag zijnde Woensdag den 13de des smorgens half elf uren gereden na Beekhuizen, bezigtigde de fonteinen en watervallen. Onder de laatste bevond zich er een wiens val 28 voeten bedraagt en zich in een beekje stort, en aan het einde van dit beekje heeft men een koepel, waar van men een fraij gezicht op dien waterval heeft; deze koepel staat open voor ieder, zelfs kan men er den geheelen dag gebruik van maken mids men hem voor af bespreekt en de eige-

naars er zelfs geen gebruik van maken.

De wandelingen over den bergen welke men op deze plaats heeft stelde wij, door de grote hitte tot ene volgende gelegenheid uit en retourneerde weder na Velp. Dineerde aldaar en dronken des namiddags thee te Rosendaal, en bezagen de Hofstede Rosendaal, welke mede zeer bezienswaard is, en in het bijzonder door deszelfs grot en fonteinwerken en wandelwegen.

Den 14e gingen wij, voorzien van de koude keuken, na de Hofstede Billoen, de welke aan Beekhuizen grenst, en ook aan dezelfde eigenaar behoort. Amuseerde ons met wandelen op de plaats, door het bosch en langs de vijvers, en dineerde vervolgens voor het huis van den tuinman onder 2 grote notenbomen, waar na wij vervolgens weer na Velp reden.

Den 15de zijn wij andermaal na Beekhuizen gegaan, om deze natuurlijk schone plaats te bezichtigen; altoorens hadden wij den couplet waar van reeds gewaagd hebben, laten bespreken. Wij lieten ons door onze casteleins van de koude keuken voorzien waar van wij smiddags gebruik maakte, en verder ons met wandelen als andersints dien dag bij uitnemenheid amuseerde. Waarom wij in het album, (zo als er op de meeste buitenverblijven albums leggen, en waar in de naame door de genen, welke daar komen, worden geschreven en somtijds ook met dichtregels zijn verciert) het niet konde nalaten, bij onze namen deze regels te voegen:

Aan Zaanlands oord gewoon,
verknogt aan 't werkzaam leven,
Waar bosch, nog Berg of Dal,
ons wandelingen schenkt
Zijn wij thans hier verrukt,
alwaar langs schone dreven,
Natuur door kunst geleid
ons tot bewondering wenkt.

- - -

Vervolgens keerden wij weer na Velp, en des anderendaags deden een tourtje na Zutphen. Des morgens vertrokken wij, en reden vooreerst op de Steegh. In tusschen passeerden wij Rheeden. Aan de Steegh ververschte wij ons wat, en maakte ons adres aan den tuinman van de Hofstede Reeder Oort welke Hoffstede hier gelegen is. Wij bezigtigde dezelve, en zij is door deszelfs ligging welke op enen berg is, bijzonder aangenaam.

Hier na liete wij onze rijtuigen inspannen, ververschte ons andermaal, also het zeer warm was en reden vervolgens over Elke Duuren tot Brummen. Zijnde het

2½ uur dineerde in het logement het Kromhout, en vertrokken van daar ten 5 uuren en arriveerden ten 6 uur te Zutphen, nemende onzen intrek in den Hollandschen Tuin bij den castel: Weenink. De stad doorgewandeld hebbende soupeerde wij s'avonds en namen onzen nachtrust.

Den 17de des Zondags smorgens bezogten wij enige kerken, wandelde nog eens rond en vertrokken van daar Smiddags 12½ uur na Brummen met oogmerk om daar te dineeren also wij het diné den vorigen dag reeds besteld hadden. Daar gekomen vonden wij het ook binnen kort gereed.

Ten 4¼ uuren van daar vertrokken na Velp, in ons gewone logement. Arriveerde daar 6½ uur, alwaar zich toen door den Zondag avond veel gezelschap bevond en wij ons dus zeer goed diverteerde.

Maandag den 18de wandelde wij naar Rosendaal, namen afscheid van Broeder en Zuster de Jager en Neef en Nigt Houttuyn welke daar enige weken gelogeed hadden, en nu na huis zouden vertrekken.

Na dit verrigt te hebben, retourneerden wij na Velp, en maakte mede schikkingen tot ons vertrek, welke wij na gedieneert te hebben, volvoerde, gaande onze vrouwen en kinderen per as, en Neef Vis en ik (voet teren, wsch. een verschrijving voor: te voet) na Arnhem, en logeerde andermaal in den Arent bij Dusatoi. De volgende dag bezogte wij een sociteit, diverteerde ons met kolven, en bezigtigde de toestellen tot illuminatie welke gereed wierden gemaakt tegen de komst van Zijne Majesteit den Koningwelken dien avond verwacht wierd, hoewel het tot den volgende dag aanliep eer hij arriveerde. Echter ware des avonds de stads en andere plubieke (!) gebouwen, en de meeste huizen verlicht, ook de toorn der Grote Kerk, welke tot aan den top met lantaarnen was behangen, leverde een fraij gezicht op.

Den volgende morgen zijnde 20 Julij. De Hofstede Sonsbeek ¼ uur van de stad gelegen. Deze is, mede gelijk de overige welke wij gezien hebben, bezienswaard. Onder andere heeft men in een couplet, welke op een hoogte gelegen is, een fraij gezicht op de Betuwe.

Toen wij op deze plaats waren kondigde ons het spelen en luijden der klokken de komst van Zijn Majesteit aan, en toen wij weder stadwaards waren gekeerd was hij reeds gearriveerd en vonden het toen op straat, also alles op de been was, zeer druk. Des avonds was er weer Illuminatie, wordende die door het weer zeer begunstigd.

De 21ste bezigtigde Z.M. des morgens de publieke gebouwen & de fabrieken, en des

namiddags bezogt hij onder anderen een grijsaard van ... (niet ingevuld) jaren, welke juist tegen over de stal van ons logement woonde. Welke grijsaard wij mede, kort na het vertrek des konings mede hebben bezogt, en bevonden hem nog zeer opgeruijmt. Hij was nog een liefhebber van tabak, een glas wijn, maar in het bijzonder was hij er op gesteld om een deuntje te zingen, van zijn jongen tijd, het welk hij ook met smaak (hoe wel wat afgebroken) voor ons deed.

Dit gezien hebbende, deden wij nog een tourtje na Ligtenbeek, een uur van de stad gelegen. Bezigtigde de plaats, dronken thee, deden nog een wadeling (!) na een eijlandje het welk nieuw was aangelegd, in de smaak van een begraafplaats. Hier en daar vond men dichtregels en opschriften in proza, daar toe betrekkelijk.

Toen wij weder aan het huis van den tuinman kwamen, waar wij thee gedronken hadden, lieten wij ons een flesch wijn geven, doch hier van hadden niet veel genot alzo het een basse knevel was en wij hem dus, voor de geenen, die minder kiesch waren, lieten staan.

Vervolgens lieten wij inspennen en reden na de stad te rug, arriveerden daar ten 9 uren. Onze vrouwen waren er reeds enigen tijd geweest, door dien wij met een zogenaamde koete kar waren gereden. Dit voertuig is zeker onkostelijk, doch bij mij niet verkiesselijk. Men kan er gemakkelijk met 4 personen in zitten, zijnde het overdekt, en gaat op 2 wielen, waar door men zo geschud wordt, te meer daar alles op hout rust, dat het nog erger is dan agter in een boerenwagen of graszak. Het gaat meestal kruijender wijs uit-hoofde het door een paard word getrokken. Indien het altoos snel ging dan was het er niet in te houden.

Den avond wierd nogmaals geillumineerd, en den volgende morgen ten 8 uren vertrok Z.M. van daar, de weg nemende na Nimwegen.

Deze dag bepaald zijnde dat ook wij zouden vertrekken, besteede wij dien morgen om onze goederen in te pakken en het openstaande te vereffenen. En toen dit in orde gebragt was dineerde wij en vertrokken van daar 'snamiddags 4 uren, met het rijtuig van Neef Vis, en een het welk door mij gehuurd was. Passeerde Elde, Drie Heldre, Randijk tot Heusde waar wij $\frac{1}{4}$ uur vertoefde. Van daar tot Thiel, arriv.daar $8\frac{1}{2}$ uur in het logement de Goude Leeuw,

op de Markt. Daar gelogeed. Des anderen daags smorgens de stad doorgewandeld, en in 't bijzonder behaagde ons de Cingels, van welke men een fraij gezicht heeft. Ook waren hier enige stukken vervaardigd, om Zijn Majest.d. plegtig te ontfangen, die ons bedunkens, zeer smakeloos waren.

In ons logement te rug gekomen zijnde, vonden wij ons diné gereed, en na het gehouden te hebben, lieten wij inspennen en vertrokken van daar te half vier uren over Wadenoijen, tot Thuijl, zijnde hier het veer waar men op Bommel vaart. Leggende deze stad hier tegen over. Hier dronken wij een kopje thee, zagen nog enige personen, die tot het gevolg van den Koning behoorde met de gierbrug van Bommel komen, zijnde Z:M: even te voren weggereden na Thiel.

Voorts reden van daar met oogmerk om nog dien avond te Gorkum te zijn, doch wierden hier verhinderd. Reeds toen wij te Thuijl nog waren, zwelde de lugt, en er dreef in het verschiet een donderbuij, doch deze verdween. Maar onder weg kwam er een andere opzetten en deze was van een ernstiger aart, zo dat wij te Vuuren komende het raadsaam agten daar wat te vertoeven. Onze paarden moesten juist volgens de route water & brood hebben en wij waren toen de buij kwam opzetten juist hier mede bezig voor de herberg de Braad Aal die even buiten het dorp staat in het hangen van den dijk. Daar het toen 8 uren was en de buij een geruijmen tijd aanhield, zo waren wij genoodzaakt om daar te vertoeven, want onze voerman maakte zwaarigheid, toen het onweder voorbij was, om te Gorkum binnen te rijden, alzo hij meende dat ten 10 uren de poorten gesloten wierden, hetwelk egter naderhand bleek abusief te zijn, wordende dezelve eerst te elf uren gesloten.

Toen het wat bedaarde begonnen wij van onze slaap plaatsen te spreken, maar onze vrouwen welke, zo door de akeligheid van het weer als door de stand van de herberg, dewelke enigzints afgezonderd van de andere huizen & in het hangen van den dijk stond, waren zeer bezwaarlijk te bewegen, dat zij dien nacht op een bed, en niet zo als zij het liefst wilden, op een stoel moesten doorbrengen. Wij hadden veel mceijte om de aangenomen vrees voor inbrakers, tuijmelbedden enz. te verdrijven. Doch eindelijk gelukte het evenwel, brengende de inschikkelijkheid en de zindelijkheid hier mede het hunne toe.

(wordt vervolgd)